

Noblesa i sofriment del duc jesuïta

Francesc de Borja i d'Aragó (1510-1572), besnét de reis i de papes, quart duc de Gandia, marquès de Llombai i, finalment, tercer general de la Companyia de Jesús, pujà ràpidament als altars. Vint-i-set anys després de la mort, Urbà VIII el beatificava i, en el centenari de la batalla de Lepant, el 1671, Climent XI el canoïtzava, fent-ne el segon i últim general dels jesuïtes que ha atès la santedat.

Que avui sigui patró de Gandia, de la Cúria General de la Companyia de Jesús i de la noblesa espanyola, patró dels dentistes –ell, que es quedà sense dents–, copatró de Lisboa i de Sevilla i intercessor de torejadors i contra els terratrèmols li ha costat un preu: veure com els historiadors desvirtuaven i simplificaven una personalitat complexa, polièdrica, com ho feu el seu temps i el projecte de la *christianitas universalis* de Carles V, al qual es lliurà en cos i ànima.

Sant Francesc de Borja no és només pietat, abnegació, rectitud i penitència, les virtuts que els primers hagiògrafs i l'escola que crearen convertiren en l'essència única de la seva personalitat, en un afany de prestigiar el poder dels jesuïtes per la via d'acumular sants.

Enrique García Hernán, membre del Centro de Estudios Históricos del Consejo Superior de Investigaciones Científicas, biògraf del personatge i autor d'una tesi doctoral sobre l'acció diplomàtica de Francesc de Borja al servei del papat (1571-1572), *Francisco de Borja, Grande de España*, destaca que menà una vida de plenitud, plena de cims i marcada per la condició de noble i de cap de la família Borja, condicions a les quals no va poder renunciar, car només el rei l'en podia deslliurar.

Obra titulada *El condenado* del pintor Francisco de Goya. Aquesta pintura, suposadament, recrea la figura de Francesc de Borja.

Arxius borgians a Europa

VALENCIA

- Arxiu de la Catedral
- Arxiu Municipal
- Arxiu Metropolità
- Arxiu de Protocols del Reial Col·legi-Seminari de Corpus Christi
- Arxiu del Regne

GANDIA

- Arxiu Municipal

XÀTIVA

- Arxiu Municipal i Arxiu de la Seu

BARCELONA

- Arxiu de la Corona d'Aragó

PALMA DE MALLORCA

- Arxiu del Regne de Mallorca

SARAGOSSA

- Archivo Central de la Diputación General de Aragón

PAMPLONA

- Archivo Real y General de Navarra

MADRID

- Archivo Histórico Nacional
- Real Academia de la Historia

TOLEDO

- Archivo Histórico de la Nobleza

SIMANCAS (VALLADOLID)

- Archivo General de Simancas

SEVILLA

- Archivo General de Indias

LISBOA

- Arquivo Nacional da Torre do Tombo

LONDRES

- British Library

PARIS

- Bibliothèque Nationale

GÈNOVA

- Archivio di Stato

TORI

- Archivio di Stato

MILÀ

- Biblioteca Ambrosiana

MÒDNA

- Archivio di Stato

VENÈCIA

- Archivio di Stato. Biblioteca Nazionale di San Marco

BOLONYA

- Archivio di Stato

CIUTAT DEL VATICÀ

- Biblioteca Apostolica Vaticana
- Archivio Segreto Vaticano

La història ha dividit en dos períodes la vida del Borja jesuïta, separant-los radicalment, com si fossin antitètics, en una idea molt estimada per l'estètica barroca. El primer període seria el del membre de l'alta noblesa cortesana, servidor fidel de l'emperador i de del seu fill, lloctinent de Catalunya. Un home de prestigi, emparentat amb la dinastia imperial i ben connectat amb Portugal pel seu matrimoni amb Elionor de Castro, cambraera de l'emperadriu Isabel. La segona part de la seva vida, que començaria a definir-se quan era virrei de Catalunya, es descabdella a partir del 1546, quan se li mor la dona, i culmina el 1548, quan professa dins l'orde de

Sant Ignasi. A partir d'aquest moment i fins a la mort, la vida del sant transita pels camins de l'austeritat i la penitència, l'abandó del món i l'espiritualitat. L'antic cortesà es converteix en un recte confessor de Joana d'Àustria, germana de Felip II i governadora de Castella i Aragó; en un home de vida rígida que, quan arriba a general dels jesuïtes (1564), esmerça tots els esforços a organitzar la legió de soldats de Jesús que té a les seves ordres.

Però aquesta visió en clarobscur, projectada sobre una única persona, havia de tenir un fil conductor o més. Resseguir-los demana un exercici viatger pel fons Osuna de l'Arxiu Històric de la

Noblesa Espanyola, dipositat a l'hospital Tàvera de Toledo; els arxius del Regne de València i de la Corona d'Aragó, la Biblioteca Zaballuro i Basave; l'institut de València de don Juan; l'Arxiu Municipal de Gandia; l'Arxiu General de la Companya de Jesús, a Roma; la poca documentació de l'Arxiu Secret del Vaticà, els arxius dels estats italians, com els de Ferrara i Mòdena, i una quarantena de centres d'investigació, repartits per Europa i Amèrica.

L'historiador Enrique García Hernán ha resseguit la major part de l'itinerari documental europeu. Alguns llegats han estat afectats pel principal enemic dels documents, que no és el temps ni el clima, sinó l'home. Hi ha fons que tenen mancances d'origen, fruit del costum de Sant Francesc de Borja de destruir molta de la correspondència privada que rebia; una actitud que no és estranya a la seva experiència vital. Perquè, al costat de la seva condició de noble, el patiment, físic, intel·lectual i espiritual l'acompanyarà durant tota la vida. El duc de Gandia i el jesuïta van units en aquest punt. El cortesà va sofrir l'absència prematura de la mare, els malentesos i el distanciament del pare (qüestió transcendental en una societat que tenia en el llinatge el valor més preuat); la necessitat de cercar, tot sol, una muller, la malfiança inicial dels portuguesos, que el veien un agent espanyol; la mort d'algun fill. El jesuïta hagué de suportar turments més perillosos encara. L'implacable Valdés el féu perseguir pel Sant Ofici, cosa que li valgué la desconfiança de Felip II i l'exili, a banda moviments dins la companyia per expulsar-lo. Francesc de Borja era un personatge gegantí i molts en desitjaven la caiguda. La prohibició als clergues d'estudiar fora d'Espanya, dictada per Felip II, anava clarament contra la Companyia de Jesús i, concretament, contra Francesc de Borja.

Al costat del sofriment intel·lectual i espiritual, hi ha el sofriment físic. Als vint-i-cinc anys pateix de disenteria; als quaranta-set, de paludisme; als quaranta-vuit, de febres tifoïdes. Sant Francesc de Borja fou un home malalt. Quedà sord i esdentegat, tenia una dis-

Hi ha fons que tenen mancances d'origen, fruit del costum de sant Francesc de Borja de destruir molta de la correspondència privada que rebia.

funció digestiva crònica, que el feia propens a l'aerofàgia. Com superar totes aquestes incomoditats i inconveniències? Possiblement amb resignació, però també, apunta el doctor García Hernán, amb ironia i una certa gràcia. En alguna correspondència familiar, escrita anant de viatge, es refereix al secretari qu el'acompanya dient que és qui suporta els seus aires.

El seu darrer any de vida té ressonàncies heroiques. Felip II i Pius V li encarreguen la missió d'intentar recompondre la Lliga Santa, la que va obtenir la victòria de Lepant, i de neutralitzar els hugonots francesos. Malalt, ajagut en una llitera, recorre més de sis mil quilòmetres per Portugal, França, Itàlia i Espanya. Finalment, en arribant a Roma, acomplert el periple diplomàtic, expira. L'obediència i la fidelitat s'imposen entre els trets característics del

personatge. És l'obediència i la fidelitat del soldat de Jesús, però també la del duc de Gandia. Abans de professar públicament dins l'orde dels jesuïtes, el besnét de Ferran el Catòlic i d'Alexandre VI accepta la voluntat de Sant Ignasi. Ha de deixar resolta la situació dels fills, i és part de la seva missió de mantenir estrets contactes amb les classes poderoses del país. Durant tres anys compaginarà, en secret, la doble condició de duc de Gandia i de pare jesuïta. La professió religiosa d'una figura política clau en la monarquia hispànica no es podia fer sense precaucions. Així li ho va donar entenen Sant Ignasi, quan el duc volgué prendre l'hàbit de la Companyia: "El món no té orelles per a sentir una detonació d'aquesta magnitud".

Antoni Sella

ÀGOR@ 2000

Jornades per a la igualtat d'oportunitats i responsabilitats a la vida familiar i professional

/+ Compartir és sumar

BARCELONA, 27 i 28 D'OCTUBRE DE 2000

Auditori World Trade Center

DIVENDRES, 27 D'OCTUBRE

Inauguració a les 10.00h

Jordi Pujol i Solel

President de la Generalitat de Catalunya

Joaquim Treladó i Vila-Abadal

Conseller de la Presidència

Margarida Álvarez i Álvarez

Presidenta de l'Institut Català de la Dona

Conferència inaugural

Anna Cabré i Pla

Centre d'Estudis Demogràfics, Universitat Autònoma de Barcelona

DIVENDRES, 27 D'OCTUBRE

12.00 - 14.00 h

(Perspectiva històrica)

16.00 - 18.00 h

(Perspectiva actual)

DISSABTE, 28 D'OCTUBRE

10.00 - 12.00 h

(Perspectiva de futur)

L'estructura del mercat laboral. Participació d'homes i dones.

PANEL A

L'estructura social i els seus condicionants. Serveis de suport i atenció a les persones.

PANEL B

Els rols de gènere. El paper dels agents socialitzadors: família, educació i mitjans de comunicació social.

PANEL C

El desenvolupament dels panells és simultani

DISSABTE, 28 D'OCTUBRE

Conclusions i Cloenda a les 12.30h

Lluís Franco i Sala, conseller de Treball; Margarida Álvarez i Álvarez, presidenta de l'Institut Català de la Dona; Joan Vallvé i Ribera, secretari de la Família, Departament de Benestar Social

Generalitat de Catalunya
Institut Català de la Dona

93 495 16 00
Àrea de promoció
d'Activitats i Entitats
93 495 16 13
93 495 16 15
HORARI: de 10 a 14h

Auditori World Trade Center
Molí de Barcelona, s/n, Barcelona

L3 (Grassano)

93 321 61 11
93 321 48 76
icd@consu.gencat.es
<http://www.gencat.es/icdona>

Col·laborant:

Port de Barcelona
Autoritat Portuària de Barcelona

